

Kadına Yönelik Şiddetin Sosyoteolojik Analizi

A Sociotheological Analysis of Violence Against Women

İlhan YILDIZ

Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, Çankırı, Türkiye

Çankırı Karatekin University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Philosophy, Çankırı, Türkiye

ilhanyildiz@karatekin.edu.tr

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Geliş Tarihi/Received: 29.06.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 24.12.2025
Yayın Tarihi/Publication: 30.12.2025

Cite this article: Yıldız, İ. (2025). A Sociotheological Analysis of Violence Against Women. *Veche*, 4(2), 38-51. <https://doi.org/10.62147/veche.1730024>

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Öz

Bu çalışma, kadına yönelik şiddetin dinî inançlar ve geleneksel kültürel pratiklerle nasıl ilişkilendirildiğini, üç büyük dinin (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam) metinleri ve tarihsel yorumları üzerinden eleştirel bir çerçevede incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, “şiddetin kaynağı din midir, yoksa dinin meşrulaştırıcı gücüyle desteklenen ataerkil gelenek midir?” sorusunu merkeze alarak, dinsel metinlerin bağlam dışı kullanımına (prooftexting) ve din–gelenek ayrımının metodolojik güçlüklerine dikkat çeker. Bu doğrultuda çalışma, nitel araştırma deseni yürütülen metin merkezli bir doküman incelemesine dayanmaktadır. Başta Tevrat, İncil ve Kur’an olmak üzere kutsal metinlerde yer alan kadın, aile, itaat, namus ve ceza temalı pasajlar; tarihsel tefsir/yorum pratikleri ve çağdaş dinî söylemlerle karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Analiz sürecinde, dinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini kimi bağlamlarda meşrulaştıran bir “kurumsal dil”e dönüşebilmesi ile aynı dinî kaynakların şiddete karşı etik bir direnç zemini sunabilmesi birlikte değerlendirilmiştir. Bulgular, üç dinin de aileyi koruma ve düzeni sürdürme hedefiyle ataerkil normlara açık kapı bırakan yorum gelenekleri ürettiğini; özellikle “itaat”, “boşanma yasağı”, “namus” ve “disiplin” temalarının şiddeti görünmezleştirebildiğini göstermektedir. Bununla birlikte, her üç dinin temel öğretilerinde merhamet, adalet ve insan onuru vurguları güçlüdür; bu vurgu, şiddetin dinî meşruiyetini kırmada teolojik bir kaynak olarak kullanılabilir. Sonuç olarak çalışma, kadına yönelik şiddetle mücadelede dinin bütünüyle dışlanması yerine, geleneksel/ataerkil yorumların eleştirel biçimde yeniden okunmasının daha işlevsel bir strateji olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ataerkil Kültür, Din ve Gelenek, Kadına Yönelik Şiddet, Kutsal Metin Yorumu, Toplumsal Cinsiyet

Abstract

This study aims to critically examine how violence against women is associated with religious beliefs and traditional cultural practices through an analysis of the sacred texts and historical interpretations of the three major monotheistic religions: Judaism, Christianity, and Islam. The research centers on the question of whether violence originates from religion itself or from patriarchal traditions that are legitimized through religious discourse. In this context, particular attention is given to methodological challenges such as prooftexting and the difficulty of distinguishing religion from tradition. The study adopts a qualitative research design based on textual and documentary analysis. Primary religious sources, including the Torah, the Bible, and the Qur’an, are examined alongside classical commentaries and contemporary religious discourses. Passages related to women, family structure, obedience, honor, and punishment are analyzed comparatively and within their historical and sociocultural contexts. The analysis also considers the dual role of religion as both a potential obstacle that may normalize violence and a moral resource that can empower women and challenge abusive practices. The findings indicate that although all three religions have produced interpretive traditions that, at certain historical moments, accommodated patriarchal norms and contributed to the normalization of violence against women, their foundational teachings emphasize justice, compassion, and human dignity. These ethical principles provide a theological basis for resisting violence and reinterpreting sacred texts in ways that support gender justice. The study concludes that rather than excluding religion from efforts to combat violence against women, critically reengaging with religious traditions and challenging patriarchal interpretations offers a more effective and culturally sustainable approach.

Keywords: Gender Justice, Interpretation of Sacred Texts, Patriarchal Culture, Religion and Tradition, Violence Against Women

Giriş

Kadına yönelik şiddet, kültürel ve dinî bağlamda karmaşık bir olgudur ve farklı toplumlarda farklı biçimlerde tezahür etmektedir. Özellikle din ve gelenek kavramları, kadına şiddetin gerekçelendirilmesinde veya ona karşı mücadelede önemli roller oynayabilmektedir. Bu konuda literatürde iki zıt görüş dikkat çeker: Bir görüşe göre kadına yönelik şiddetin kaynağı doğrudan dindir; bazı dinî öğretiler ve metinler, kadınların erkeklere tabi olmasını emrederek veya erkeklere kadınlar üzerinde tahakküm hakkı vererek şiddeti teşvik etmektedir. Karşıt görüş ise, sorunun temelinde dinin değil geleneksel kültürün ve feodal toplumsal yapının bulunduğunu, dinin yanlış yorumlanarak aslında kültürel kökenli şiddetin meşrulaştırılması için kullanıldığını savunur. Her iki tarafın da çoğu zaman kendi tezlerine sıkı sıkıya bağlı kaldığı, eleştiriye kapalı ve dogmatik bir tutum sergilediği gözlemlenmektedir. Bu durum, tartışmanın sağlıklı bir zeminde ilerlemesini güçleştirmektedir.

Din olgusunun kendi içinde büyük bir çeşitlilik barındırması da konuyu karmaşıklaştırmaktadır. Günümüzde pek çok toplum çok dinli bir yapıdadır; örneğin Amerika veya Avrupa ülkelerinde aynı toplum içinde Hristiyan, Müslüman, Yahudi, Budist, Hindu ve diğer inanç mensupları bir arada yaşamaktadır. Dünyada 700'ün üzerinde farklı dinî inanın olduğu tespit edilmiştir (Altınay ve Arat, 2008, s. 15). Bu dinlerin her biri kendi içinde de farklı mezheplere, yorumlara bölünür. Dolayısıyla “din” genel başlığı altında kadına yönelik şiddetten bahsederken genellemeler yapmak yanıltıcı olabilir. Bir dinde ya da mezhepte kadının konumu ve şiddete bakış bir diğerinde farklılık gösterebilir.

Bir diğer metodolojik zorluk, bazı kişilerin konuyu “tarafdarlık” zihniyetiyle ele almasıdır. Kadına yönelik şiddet ve din/gelenek ilişkisi tartışılırken çoğu zaman insanlar inandıkları değerleri mutlak doğru kabul edip savunma pozisyonuna geçmektedir. Dinin şiddete kaynak olup olmadığını sorgulamak yerine ya körü körüne dini savunma ya da dine saldırma refleksi ortaya çıkmaktadır. Bu tutum, sağlıklı bir analiz yapılmasını engelleyebilir.

Ayrıca “prooftexting” denilen yöntemle, yani bir görüşü desteklemek için kutsal metinlerden bağlam dışı alıntılar yapılarak konunun çarpıtılması da sık görülen bir durumdur. Kişiler kendi eylem ve düşüncelerini haklı çıkarmak adına dinî metinlerden işine gelen kısımları seçip diğerlerini görmezden gelerek şiddeti meşrulaştırmaya çalışabilmektedir (Fortune ve Enger, 2005, s. 2). Bu seçmeci yaklaşım hem dinin bütüncül mesajını bozar hem de şiddetin dinsel onay aldığı gibi hatalı bir izlenim oluşturur.

Öte yandan, şiddet davranışının esasen öğrenilmiş bir davranış olduğu, doğuştan gelmediği kabul edilmektedir. Hiçbir dinin temel eğitiminde veya ahlaki prensiplerinde “kadına şiddet uygulayın” şeklinde bir öğreti yoktur; aksine pek çok dinde merhamet, adalet, sevgi gibi erdemler vurgulanır. Ancak dinî metinlerde yer alan bazı ifadelerin veya yorumların ataerkil bakış açısıyla açıklanması, insanların zihinlerinde kadın aleyhine olumsuz tutumları pekiştirebilmektedir. Bir başka deyişle, şiddete maruz kalan kadınlar kendi inançlarına bağlı olarak bazı dinî öğretileri ya bu şiddetin kaynağı olarak görmekte ya da tam tersi, şiddete karşı direnmede bir engel olarak algılamaktadır (Fortune ve Enger, 2005, s. 3). Dinî inanç bir yandan kadına yönelik şiddeti mazur göstermede araçsallaştırılabilirken, diğer yandan şiddet mağduru kadınlara manevi destek ve güç kaynağı da sunabilir. Nitekim literatürde dinin kadına yönelik şiddet konusunda hem “roadblock” (yani engelleyici) hem de “resource” (yani kaynak, yardımcı) işlevi görebileceği belirtilmektedir (Fortune ve Enger, 2005, s. 1).

Bu çalışma, kadına yönelik şiddetin din ve gelenek bağlamında ele alınışını üç büyük din (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam) özelinde incelemeyi amaçlamaktadır. Kutsal metinlerde ve dinî doktrinlerde kadına yönelik şiddete dair hangi söylemler bulunduğu kısaca ortaya konacak; ardından özellikle geleneksel kültürün ve “namus” kavramının şiddete yansımaları tartışılacaktır. Böylece, kadına yönelik şiddetin kaynağının dinden mi yoksa dinden bağımsız kültürel etkenlerden mi ne ölçüde etkilendiğine dair daha dengeli bir perspektif sunulmaya çalışılacaktır.

Din, Gelenek ve Kadına Yönelik Şiddet: Genel Bir Bakış

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı kadına yönelik şiddet, tek bir nedene indirgenemeyecek kadar çok boyutlu bir sorundur. Sosyal bilimciler, bir toplumda kadınlara yönelik şiddetin ortaya çıkmasında bireysel, ekonomik, hukuki, kültürel ve dinî pek çok etkenin iç içe geçtiğini belirtmektedir (Altınay ve Arat, 2008, ss. 15-18). Bu etkenler arasında geleneksel kültür ve ataerkil değerler önemli bir yer tutar. Özellikle ataerkil (patriyarkal) yapının güçlü olduğu toplumlarda kız çocuklarına ve kadınlara yönelik ayrımcılık ve şiddet vakalarının daha yaygın olduğu görülmektedir. Aile içi rollerde kadın-erkek eşitsizliğinin kabulü, erkeğin hane reisi olarak tartışılmaz otoritesi ve kadının itaat etmesinin beklenmesi, bu tür toplumlarda şiddeti adeta normalleştirmektedir (Altınay ve Arat, 2008, s. 22; Berger, 1967, s. 35).

Burada din faktörünün konumu oldukça kritiktir. Din, Peter Berger’in ifadesiyle, bir “meşrulaştırma mekanizması” olarak işlev görebilir; yani toplumda var olan düzeni ve değerleri kutsal bir referansa dayandırarak onları meşru ve değişmez kılabilir (Berger, 1967, s. 33). Bu bağlamda, aslında kültürel kökenli olan katı toplumsal cinsiyet rolleri, “*din böyle emrediyor*” denilerek devam ettirilebilmektedir. Örneğin, bazı toplumlarda erkeğin evin reisi olması, kadının yalnızca ev işleri ve çocuk bakımı ile yükümlü kılınması dinî bir zorunlulukmuş gibi sunulabilir. Gerçekte, bu rol dağılımı büyük ölçüde geleneksel kültürün ürünü olsa da dinin meşrulaştırıcı gücü sayesinde sorgulanamaz hale gelir. Sonuç olarak, din ve kültür adına uygulanan bu pratikler kadınları ikincil konumda tutmaya, aile içi ilişkilerde hak eşitliğini engellemeye hizmet edebilir (Altınay ve Arat, 2008, s. 19).

Öte yandan din, doğru yorumlandığında kadının korunması ve güçlendirilmesi için de önemli bir kaynak oluşturabilir. Her üç büyük dinin de özünde sevgi, merhamet, adalet gibi değerler yatar ve hiçbir kutsal öğretilerde nedensiz şiddet övülmez. Nitekim az sonra ayrıntılarını göreceğimiz üzere Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın temel metinlerinde kadınlara yönelik iyi muameleyi teşvik eden birçok ifade bulunmaktadır. Ancak, tarihsel süreçte bu dinlerin kurumsallaşması ataeril toplum düzeni içinde gerçekleştiği için, kadın aleyhine yorum ve uygulamalar da dinî geleneklerin parçası haline gelebilmiştir. Bu nedenle, kadına yönelik şiddet olgusunu değerlendirirken dinin özündeki öğretisi ile bu öğretilerin tarihsel/toplumsal yorumlarını birbirinden ayırt etmek gerekir.

Aşağıda Yahudi, Hristiyan ve İslam kaynaklarından örneklerle kadına yönelik şiddetin nasıl ele alındığı özetlenmiş; ardından, özellikle namus olgusu etrafında şekillenen geleneksel şiddet pratiklerine değinilmiştir. Bu inceleme, dinî inançlar ile kültürel normlar arasındaki etkileşimi ortaya koyarak, kadına yönelik şiddeti tek bir nedene bağlayan açıklamaların ötesine geçmeyi amaçlamaktadır.

Yahudilikte Kadına Yönelik Şiddet

Yahudi geleneğinde aile ve ev kavramı merkezi önemdedir. Erkeğin aile reisi olduğu anlayışı kadim Yahudi toplumunda güçlüydü. Tevrat'ta yer alan bir ifade, bu patriyarkal yapıyı yansıtır: Pers Kralı Ahaşveroş, Kraliçe Vaştî'nin itaatsizliğinden sonra ülkesindeki tüm erkeklerin kendi evlerinde mutlak egemen olmasını öngören bir ferman yayınlar. Bu fermanla “her erkeğin kendi evinde reis olacağı” vurgulanır (Ester 1:22). Bu pasaj, erkeğin hanede söz sahibi olması gerektiğine dair dinî bir referans olarak yüzyıllar boyunca yorumlanmıştır. Sonuç olarak, Yahudi toplumunda kadın çoğunlukla ev ve aile içinde tanımlanmış; kamusal alanda ise ikinci planda bırakılmıştır. “Şalom bayit” (evde barış) kavramı Yahudilikte ideal aile huzurunu ifade eder ve olumlu bir değer olarak öğretilir. Ancak zamanla bu kavramın uygulanmasında dengenin bozulduğu, barışın sürdürülmesi sorumluluğunun tek taraflı olarak kadına yüklendiği görülür. Özellikle geleneksel çevrelerde, kadından her ne pahasına olursa olsun evde huzuru koruması beklenmiş; hatta şiddet gören kadınlar dahi “yuvanın dağılmaması” adına sabretmeye zorlanmış (Fortune ve Enger, 2005, s. 3). Bu durumda “şalom bayit”, istismar edilen kadınların evlerine geri dönmeleri yönünde bir baskı aracına dönüşmüştür.

Yahudi dinî hukukunda (Halakha) evlilik, boşanma ve miras gibi konulardaki kurallar tarihsel olarak erkeğin lehine düzenlenmiştir. Örneğin, klasik Yahudi hukukunda tek taraflı boşanma yetkisi kocaya aittir; kadın kocasından “get” adı verilen dinî boşanma belgesini alamadıkça boşanmış sayılmaz. Miras hukukunda da kız çocukları, bir erkek vâris bulunduğu takdirde mirastan ikinci derecede pay alır veya alamaz. Bu tip hükümler, kadını ekonomik ve sosyal olarak erkeğe bağımlı kılmıştır (Berkday, 2006, ss. 85-87). Ev içindeki roller de benzer biçimde cinsiyete göre ayrıştırılmış; kadın “eş, anne ve ev hanımı” kimliğiyle yüceltilirken, kamusal otorite ve dinî liderlik erkeklere tanınmıştır.

Yahudi kutsal metinlerinde kadının maruz kaldığı şiddeti ve ayrımcılığı gösteren birçok hikâye bulunmaktadır. Örneğin, Tekvin (Yaratılış) 34. bölümde Yakup'un kızı Dina'nın bir yabancı tarafından zorla alıkonulması ve tecavüze uğraması anlatılır; ardından Dina'nın erkek kardeşleri, kız kardeşlerinin namusunu lekelediği gerekçesiyle fail Şekem ve onun halkını kılıçtan geçirir. Bu öykü, kadının cinselliğinin aile namusu sayıldığı ve “namus temizleme” adına toplu şiddetin dahi meşru görülebildiği kadim bir töre anlayışını yansıtır (Dinah hikâyesi için bkz. Tekvin 34; ayrıca değerlendirme için bkz. Fortune ve Enger, 2005, s. 2). Benzer şekilde II. Samuel kitabında Kral Davud'un kızı Tamar, üvey kardeşi Amnon tarafından tecavüze uğrar; olayın sonucunda Adoniyah intikam alarak Amnon'u öldürür (II. Samuel 13:1-22). Hakimler 19. bölümde, bir Levî'nin cariyesi adamlar tarafından toplu tecavüze uğrayıp öldürülür; Levî, kadının cesedini parçalara ayırarak İsrail'in kabilelerine gönderir ve kabileler arasında kanlı bir iç savaşa yol açar. Bu dehşet verici hikâye de kadına yönelik aşırı şiddetin ve toplumun buna tepkisinin çarpıcı bir örneğidir (Hakimler 19; bkz. Fortune ve Enger, 2005, s. 2). Hakimler 11. bölümde ise Yeftah adında biri, Tanrı'ya verdiği düşüncesiz bir adak yüzünden biricik kızını kurban etmek zorunda kalır; Yeftah'ın ismi anılmasa da “Yeftah'ın kızı” itaatkârlığın trajik bir sembolü olarak metinde yer alır. Apokrif metinlerden Susanna hikâyesinde (Daniel Kitabı'na ek bölüm, Dan. 13) iki yaşlı adam iffetine düşkün evli bir kadına (Susanna'ya) iftira atarak onu ölüme mahkûm ettirmeye çalışır, ancak masumiyeti son anda ortaya çıkar. Hoşea peygamberin kitabında ise Tanrı, Hoşea'ya sembolik bir eylem olarak zina eden bir eşi affedip onunla yaşamaya devam etmesini emreder; burada kadının sadakatsizliği bir metafor olarak kullanılmıştır. Tüm bu anlatılar, Tevrat ve

diğer kutsal metinlerde kadının cinsel davranışlarıyla ilgili sert toplumsal yaptırımların ve kadının ikincil konumunun izlerini taşır (Fortune ve Enger, 2005, s. 2).

Tevrat'ın hukuk metinlerinde zina ve benzeri cinsel konularda kadına yönelik en ağır cezaları öngören ifadeler bulunmaktadır. Örneğin Tesniye (Yasa'nın Tekrarı) 22:20-21'de, nişanlı iken bekâretini kaybetmiş (kocasına bakire olmadığı anlaşılan) bir genç kadın için "babası'nın evinin önünde şehir halkı tarafından taşlanarak öldürülmesi" emredilir. Yine aynı bölümde, evli bir kadınla zina yapan erkek ve kadının ikisinin birden öldürülmeleri gerektiği belirtilir (Tesniye 22:22; ayrıca bkz. Levililer 20:10). Tevrat'ın Levililer kitabında ise bir kahinin (din adamının) kızı fahişelik yaparsa babasını utandırdığı gerekçesiyle ateşte yakılarak cezalandırılması emredilmiştir (Levililer 21:9). Görüldüğü üzere Yahudi kutsal hukukunda özellikle kadının cinsel namusuna ilişkin ihlaller, en şiddetli şekilde cezalandırılmış; bu da kadın bedeninin "erkek mülkü" veya aile onurunun simgesi olarak görüldüğünü akla getirmektedir. Elbette, bu hükümler antik dönem bağlamında değerlendirilmelidir; modern Yahudi yorumcuların büyük kısmı bu tür cezaları artık uygulanamaz ve hükümsüz saymaktadır.

Yahudi geleneğinde kadının toplumsal konumuna dair eleştirel bir okuma yapıldığında, kadının değerinin büyük ölçüde "iyi eş ve anne" rolünü ne kadar başarıyla yerine getirdiğiyle ölçüldüğü görülür. Evin içini çekip çeviren, çocuklarına bakan, kocasının her türlü ihtiyacını karşılayan kadın ideali, geleneksel Yahudi toplumunda yüceltilmiştir. Buna karşın, kamusal alanda kadının sesi cılız kalmıştır. Örneğin, Ortodoks Yahudilikte kadının sinagogda haham veya dua lideri olmasına izin verilmemesi, bazı duaların "Beni kadın yaratmadığın için sana şükürler olsun Tanrım" ifadesini içermesi gibi uygulamalar, kadının ikinci plandaki statüsünü pekiştirmiştir (Berktaş, 2006, ss. 90-93).

Ancak, Yahudi dinî literatüründe kadını olumlayan örnekler de yok değildir. Ester Kitabı, Pers Kralı'nın eşi olan Yahudi kadını Ester'in, halkına yapılan bir soykırım planını cesaretle engellemesini anlatır. Bu öyküde Kral'ın ilk eşi Vaştı, sarhoş kocası Kral'ın buyruğuna uymayı reddettiği için kraliçelikten azledilir. Kral, "diğer kadınlar da kraliçeyi örnek alıp kocalarına karşı gelsin" diye bir ferman yayınlar ve ülkenin dört bir yanından itaatkar güzel kızlar arasından yeni kraliçe seçer (Ester 1:10-22). Ester bu şekilde kraliçe olur, ancak Yahudi kimliğini saklar. Kötü yürekli vezir Haman, ülkedeki bütün Yahudileri yok etme planı yapıp kralı kandırır. Kraliçe Ester, canı pahasına kimliğini açıklayıp kralın huzuruna çıkarak Haman'ın planını ortaya döker ve kralı ikna eder. Sonuçta Yahudiler kurtulur, Haman cezalandırılır. Ester'in hikâyesi, kadının cesareti ve gücü sayesinde bir halkı felaketten kurtarmasının örneğidir. Bu yönüyle, Yahudi geleneğinde kadının pasif bir obje olmayabileceğini de gösterir. Nitekim, Purim bayramında bu olay anılır ve Ester, Yahudi halkının kurtarıcısı olarak onurlandırılır (Ester 7-8; ayrıca bkz. Koğacioğlu, 2007, s. 135).

Modern dönemde, Yahudi toplumlarında kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele konusunda önemli adımlar atılmıştır. Bir zamanlar "*bizim toplumumuzda böyle şeyler olmaz*" denilerek üzeri örtülen ev içi şiddet vakaları, artık açıkça tartışılmakta ve Yahudi kadın örgütleri bu konuda farkındalık yaratmaktadır. Örneğin ABD'de "Shalom Bayit" adını taşıyan ve Yahudi toplumunda aile içi şiddete karşı mücadele eden kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlar, shalom bayit kavramını kadınların güvenliği ve saygı görmesi anlamında yeniden yorumlayarak, Yahudi değerlerinin aile içi şiddeti asla onaylamadığını vurgulamaktadır. Yahudilik öğretisinde her canın kutsal olduğu (pikuach nefesh ilkesi) ve bir insanı kurtarmanın evliliği sürdürmekten daha yüksek bir değer olduğu belirtilerek, şiddet gören kadının boşanma dahil tüm haklarını kullanmasının dinen meşru olduğu dile getirilmektedir (Fortune ve Enger, 2005, s. 3).

Özetle, Yahudiliğin tarihi uygulamalarında ataerkil düzenin etkisiyle kadına yönelik ayrımcı tutumlar görülmüş; kadın çoğunlukla ev yaşamıyla sınırlandırılmış ve cinsel namus kavramı üzerinden kontrol edilmiştir. Buna rağmen, Yahudi dinî prensiplerinin özünde merhamet ve adalet bulunduğundan, günümüz Yahudi yorumcuları kadına yönelik şiddeti kesinlikle kabul edilemez saymaktadır. Din adamları Tevrat'ın sert hükümlerini tarihsel bağlamına oturtarak, modern hukukun ilkeleriyle bağdaşmayan uygulamaları terk etmişlerdir. Böylece, Yahudilik içindeki reformist yaklaşımlar dinin kadını koruyucu ve kollayıcı yönünü ön plana çıkarmaya çalışmaktadır.

Hristiyanlıkta Kadına Yönelik Şiddet

Hristiyan geleneğinde, özellikle Yeni Ahit metinlerinden kaynaklanan belirli söylemler, tarih boyunca kadınlara karşı ayrımcılığın dinsel dayanağı olarak kullanılmıştır. Bunların başında Havva'nın "asli günah"ın müsebbibi olarak görülmesi ve kadının erkeğe itaat etmesi gerektiği yönündeki öğretiler gelir. Aziz Pavlus'un mektuplarında geçen bazı ifadeler, kilise tarafından kadının konumunu belirlemekte temel alınmıştır. Örneğin Pavlus, Efesliler'e mektubunda şöyle der: "Ey kadınlar, Rab'be bağımlı olduğunuz gibi kocalarınıza bağımlı olun. Çünkü Mesih kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır. ... Kilise Mesih'e bağımlı olduğu gibi, kadınlar da her durumda kocalarına bağımlı olsunlar" (Efesliler 5:22-24). Bu ve benzeri pasajlar, Hristiyan toplumlarında yüzyıllar boyunca evlilikte kadının kocasına itaatinin ilahi bir emir gibi algılanmasına yol açmıştır (Fortune ve Enger, 2005, s. 2). Buna paralel olarak, boşanma kurumu Hristiyanlıkta genel olarak hoş karşılanmaz; Katolik Kilisesi boşanmayı kesin bir dille yasaklarken (Matta 19:6; Malaki 2:16), bazı Protestan mezhepler sınırlı şartlarda boşanmaya izin verse de yine de ağır bir günah sayar. Dolayısıyla, ister alkolik ister istismarcı olsun, koca ile evliliği sürdürmek kadın için dinî bir yükümlülük gibi sunulmuştur (Fortune ve Enger, 2005, s. 2; Yıldız, 2002, s. 34). Tarih boyunca pek çok Hristiyan din adamı ve vaiz, kocasından şiddet gören kadınlara "sabırlı ol, dua et, daha itaatkâr ve iyi bir eş olmaya çalış, affet ve unut" şeklinde telkinlerde bulunmuştur. Kilise söyleminde kadının boşanarak evliliği bozmasındansa, acı çekerek evliliğe devam etmesi kutsanmıştır (Fortune ve Enger, 2005, s. 2).

Orta Çağ Avrupa'sında ve erken modern dönemde kadınların kocaları tarafından "terbiye edilmesi" doğal bir hak olarak görülürdü. Hatta bu konuda kilise kökenli yazılı öğütler dahi mevcuttur. 15. yüzyılda yaşamış Fransisken rahip Cherubino tarafından derlenen "Evliliğin Kuralları" (Regole della Santità del Matrimonio) adlı risale, kocanın karısını itaatten ayrıldığında nasıl davranması gerektiğini detaylı biçimde anlatır. Cherubino, bir erkek eşinde bir kusur veya yanlış gördüğünde önce onu sözle uyarmasını, bunun işe yaramaması halinde hafifçe azarlamasını önerir (Bussert, 1986, s. 13). Eğer kadın yine de bildiğini okuyorsa "o zaman eline bir sopa alıp onu iyice dövmesini, çünkü bedeni cezalandırıp ruhu kurtarmanın, ruha zarar verip bedeni korumaktan daha iyi olduğunu" öğütler (Bussert, 1986, s. 13; aktaran Fortune ve Enger, 2005, s. 2). Görüldüğü üzere, kadının itaatsizliği durumunda fiziksel şiddet uygulamayı, üstelik bunu kadının iyiliği için yaptığını ileri süren bir anlayış mevcuttur. Bu öğüt, evlilikte kocanın karısını "dayak hakkı" bulunduğunu dinî bir dille meşrulaştırmaktadır. O dönemin hukuki deyimiyse, erkeğin ölçülü şekilde eşini dövmesine "kadife eldivenle terbiye" denilerek göz yumulurdu. Nitekim "rule of thumb" (başparmak kuralı) diye bilinen, erkeğin karısını başparmağından kalın olmayan bir sopayla dövebileceği yönündeki teamül, İngiliz hukuki geleneğinde dahi uzun süre varlığını korumuştur (Adams ve Fortune, 1998, ss. 428-429).

Hristiyanlık tarihindeki bazı önemli dinî liderler bile kadına karşı şiddeti mazur gören tutumlarıyla bilinir. Örneğin Protestan Reformasyon'un önderi Martin Luther, sert mizacıyla ve evde karısına karşı uyguladığı kaba davranışlarla ilgili sözleriyle anılır. Luther'in eşi Katharina von Bora'ya zaman zaman fiziksel şiddet uyguladığı çeşitli kaynaklarda dile getirilmiştir (Fortune ve Enger, 2005, s. 2; Smith, 1911, s. 245). Luther, kadınların yaratılış gayesinin çocuk doğurmak olduğunu vurgulayarak şöyle demiştir: "Eğer kadınlar çocuk doğururken bitkin düşüyor ya da ölüyorsa bunda hiçbir sakınca yoktur. Bırakın ölene dek çocuk doğursunlar; zira varlık sebepleri budur" (Berkday, 2006, s. 142). Bu ifade, kadını erkeğe hizmet ve neslin devamını sağlama aracı olarak gören ataerkil zihniyetin çarpıcı bir örneğidir. Yine kilise tarihinden örnek vermek gerekirse, 4. yüzyılda yaşamış filozof ve din adamı Aziz Hieronymus "*kadın erkeğin şeytanıdır*" diyerek kadını şeytanın yoluna saptıran bir varlık olarak tanımlamıştır (Berkday, 2006, s. 95). Orta Çağ'da cadı avı furyalarında binlerce kadının "şeytanla iş birliği yapan cadı" diye yakılması da kadın düşmanı dinî söylemin trajik bir sonucudur (United States Conference of Catholic Bishops [USCCB], 2002)

Hristiyan doktrininde aileyi koruma adına boşanmaya karşı katı tutum, kadını şiddet gördüğü evliliğe mahkûm edebilmektedir (Grady, 2001; Tracy, 2007, ss. 580-583). Her ne kadar İsa'nın İncil'deki sözlerinde evlilikte sevgi, fedakârlık ve eşitlik vurgusu bulunsun da ("Kocalar, Mesih kiliseyi nasıl sevip onun uğruna kendini feda ettiyse, siz de karılarınızı öyle sevin" Efesliler 5:25), kilise babaları bu karşılıklı sevgiden çok kadının itaat yükümlülüğünü ön plana çıkarmışlardır. Erkeğin keyfi şiddetine belki de getirilen tek sınır, boşanma yasağı nedeniyle kadını öldürmeye varmamasının istenmesidir; zira boşanmanın imkânsız olduğu bir yerde koca karısını tamamen "yok etmek" istemiyorsa hayatta bırakmalıdır! Bu elbette ki ironik ve trajik bir durumdur (Smith, 1911; Tracy, 2007, ss. 580-583).

Oysa, Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın öğretilerine bakıldığında, şiddetin reddi ve mazlumdan yana olma temaları güçlü biçimde görülür. İsa İncil'de "Hırsız yalnızca çalıp öldürmeye ve yok etmeye gelir; ben ise insanlar yaşam bula ve bol yaşama sahip olsunlar diye geldim" diyerek (Yuhanna 10:10) kendisinin şiddet ve ölüm değil, hayat ve bereket getirmek için geldiğini söyler. Yine Luka İncil'inde kendi misyonunu anlatırken Eski Ahit'ten alıntı yaparak şöyle der: "Rab'bin Ruhu benim üzerimde, çünkü O beni yoksullara Müjde'yi iletme için meshetti; tutsaklara serbest bırakılacaklarını, körlere gözlerinin açılacağını duyurmak, ezilenleri özgürlüğe kavuşturmak için beni gönderdi" (Luka 4:18). Burada "ezilenleri özgürlüğe kavuşturmak" ifadesi, tüm zulüm görenlere –ki buna aile içi şiddet mağduru kadınlar da dâhildir– yardım elini uzatmayı gerektirir. İsa'nın anlattığı İyi Samiriyeli meseline (Luka 10:30-37), yolda soyulup dövülen bir insana hiç tanımadığı bir yabancıнын merhamet gösterip yardım etmesi övülür; bu hikâye, toplumda şiddet mağdurlarının korunması ve yaralarının sarılması için herkesin sorumluluk alması gerektiğini vurgular (Fortune ve Enger, 2005, s. 3).

Günümüzde Hristiyan dünyasında kadına yönelik şiddete karşı resmi söylem, geçmişe kıyasla çok daha duyarlı ve olumsuzdur. Birçok kilise lideri, Kutsal Kitap'taki kadın aleyhine yorumlanabilecek pasajların tarihsel bağlamını hatırlatarak, Tanrı'nın gözünde kadın ile erkeğin eşit değer ve onurda olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin Katolik Kilisesi, 2000'li yıllarda aile içi şiddete dair yayınladığı bir bildiride "Evin içinde veya dışında kadına yönelik şiddet asla kabul edilemez" şeklinde güçlü bir ifade kullanmıştır (USCCB, 2002). Yine ABD'de Katolik Piskoposlar Konferansı'nın "When I Call for Help" (Yardım Çağırdığımda) başlıklı pastoral mektubunda, eşlerine şiddet uygulayan erkeklere karşı cemaatin sessiz kalmaması gerektiği, şiddetin hiçbir mazeretle örtülemeyeceği belirtilmiştir (USCCB, 2002). Protestan dünyada da benzer şekilde, Anglikan ve Lutheran kiliseleri dahil birçok mezhebin yöneticileri aile içi şiddeti günah ve suç olarak tanımlayan deklarasyonlar yayımlamıştır. Hristiyan psikologlar ve ilahiyatçılar, "Tanrı'nın gözünde evlilik sevgidir, dayağa asla yer yoktur" diyerek Efesliler mektubundaki öğüdün de aslında karşılıklı sevgi ve saygı anlamına geldiğini vaaz etmektedirler (Fortune ve Enger, 2005, s. 3). Özetle, Hristiyanlığın özünde bulunan sevgi ve merhamet ilkeleri yeniden ön plana çıkarılarak, geçmişteki ataerkil yorumların yarattığı tahribatı onarmak üzere ciddi bir çaba söz konusudur.

İslam'da Kadına Yönelik Şiddet

İslam, gerek temel metinleri gerek Hz. Muhammed'in uygulamaları itibarıyla, kadına yönelik kötü muamele ve şiddeti tasvip etmeyen bir dindir. Kur'an'ın indiği 7. yüzyıl Arap toplumunda kadınların son derece değersiz görüldüğü, kız çocuklarının diri diri gömüldüğü bir cahiliye döneminden geldiği hatırlanacak olursa, İslam'ın getirdiği reformlar daha iyi anlaşılır. Kur'an, pek çok ayetinde kadınların o toplumda maruz kaldığı zulüm ve haksızlıkları eleştirir ve yeni hükümlerle bunları yasaklar. Örneğin Nahl Suresi 58-59. ayetler, kız çocuğu olduğu için üzülen ve onu toprağa gömmeyi düşünen babaları sert bir dille kınar: "Onlardan birine bir kız doğduğu müjdelendiğinde, öfkelenir, yüzü simsiyah kesilir. Verilen kötü haberin etkisiyle halktan gizlenir; kız çocuğunu hakaretlere katlanarak yanında mı tutsun, yoksa toprağa mı gömsün diye düşünür. Bakın, verdikleri hüküm ne kötüdür!" (Nahl, 16:58-59). İslam öncesi Arap yarımadasında "vahşi bir adet" olarak yerleşmiş bulunan kız çocuklarını öldürme uygulaması, İslam tarafından kesin şekilde yasaklanmış ve büyük günah sayılmıştır. Bu örnek, İslam'ın ilk geldiğinde kadın hakları konusunda ilerletici bir rol oynadığını göstermektedir. Gerçekten de İslam, kadına miras hakkı tanımış (erkek kardeşin yarısı kadar da olsa), kadının rızası olmadan evliliği geçersiz saymış, kadınların doğrudan boşanma talep edebilmesine imkân veren hul' uygulamasını getirmiş, kadınların eğitim almasını teşvik etmiş, kısacası dönemin koşullarına göre kadın statüsünde kayda değer iyileşmeler sağlamıştır (Altınay ve Arat, 2008, s. 12). Hz. Peygamber, Veda Hutbesi de dahil çeşitli hadislerinde, "Kadınlar konusunda Allah'tan korkun, onlara iyi davranın" diyerek Müslüman erkeklere nasihatte bulunmuştur.

Bununla birlikte, günümüzde özellikle Orta Doğu coğrafyasında ve kimi İslam toplumlarında kadına yönelik şiddetin yaygın oluşu, İslam'ın algılanmasında ciddi sorunlara yol açmaktadır. Batı dünyasında birçok insan, haberlerde sıklıkla karşılaştığı "Müslüman bir ülkede töre/namus cinayeti, recm cezası, küçük yaşta evlilik" gibi olaylar nedeniyle, İslam dininin kadınlara sistematik baskı uyguladığı düşüncesine sahiptir. Yapılan anketler, bu algıyı doğrular niteliktedir. Örneğin, Almanya'da Allensbach Enstitüsü'nün 2012 yılında gerçekleştirdiği bir araştırmada Alman halkının %83'ü İslam'ın kadınlara karşı ayrımcılığı teşvik ettiğini düşünmektedir (Allensbach Institute, 2012). Benzer şekilde, Avrupa'da İslam denince akla ilk olarak "kadının baskı altında olması" fikrinin geldiği belirtilmektedir (Furlong, 2006; Faith Freedom International, t.y.; The New York Times,

1999). Özellikle, 11 Eylül sonrasında yükselen İslamofobi dalgası, İslam'ı medeniyet değerlerine aykırı, insan hakları ve kadın hakları konusunda geri kalmış bir inanç sistemi olarak resmetmektedir (Martı, 2018, ss. 40-42). 2000 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda Ürdün'deki "namus cinayetleri" ele alınırken gösterilen bir belgeselin ezan sesiyle açılması ve dağıtılan materyallerde çarşafli kadın görüntülerinin kullanılması, Batı'da kadına şiddet denince zihinlerde İslam imajının çağrıştığına dair dikkat çekici örneklerdendir.

İslam'ın mukaddes kitabı Kur'an ve Peygamber hadisleri kadına yönelik şiddet hususunda ne söylemektedir? Öncelikle Kur'an'da kadını aşağılayan veya erkeğe mutlak itaat nesnesi kılan bir öğreti yoktur; aksine erkekler ve kadınlar "iyiliği teşvik, kötülükten sakındırma" (Tevbe 9:71) noktasında müştereken sorumlu tutulmuşlardır. Kadın ve erkeğin "birbirinin velisi/dostu" olduğu ifade edilmiştir (Tevbe 9:71). İslam hukukunun temel prensiplerine bakıldığında, bir kişinin bir başkasına (cinsiyeti ne olursa olsun) zarar vermesi, hele hele onu öldürmesi en büyük günahlardandır. Kur'an "haksız yere bir cana kıymayı bütün insanları öldürmüş gibi" sayar (Maide 5:32). Hz. Muhammed'in veda hutbesindeki "Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet ediniz, onlar hakkında Allah'tan korkunuz; zira siz onları Allah emaneti olarak aldınız" sözü, İslam'ın erken döneminde kadınlara şiddeti önlemeye yönelik açık bir uyarıdır.

İslam ve kadına şiddet tartışmalarında hemen her zaman gündeme gelen bir ayet vardır: Nisâ Suresi 34. Ayet. Bu ayet, Müslüman bir erkeğin eşine karşı hangi şartlarda nasıl davranabileceğine dair bir beyan içerir. Ayetin çeşitli Türkçe meallerinde şu şekilde geçmektedir: "Erkekler, kadınlar üzerinde koruyup gözetici/velidirler. Çünkü Allah kimini kimine üstün kılmıştır ve erkekler mallarından (harcayıp) nafaka vermektedirler. İyi kadınlar itaatli olan ve Allah'ın korunmasını emrettiğini gizlide de koruyanlardır. Nüşuzundan (serkeşlik etmelerinden, itaatsizlik etmelerinden) endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, (yola gelmezlerse) yataklarında yalnız bırakın ve (en son çare olarak) onları hafifçe dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın..." (Kur'an 4:34). İşte bu ayette geçen "dövün" ifadesi – Arapça orijinalinde "idribûhunne" fiili – uzun yıllardır tartışma konusudur. Kimi yorumcular bu fiilin "dövmek" değil "uzaklaştırmak" anlamına geldiğini ileri sürerken, çoğunluk geleneksel tefsirlerde bunun "hafifçe vurmak, incitmeyecek şekilde cezalandırmak" manasında olduğunu belirtir. Ayetin bütününe bakıldığında, aslında burada anlatılanın eşlerin aile düzenini korumak için başvuracakları dereceli uyarı ve yaptırımlar olduğu söylenebilir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019).

Bunun yanı sıra söz konusu ayetler, ahlaki öğütlerden ziyade hukuki nitelik taşıyan ayetler kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda metinde, sıradan bir aile içi durumdan değil, evlilik dışı bir ilişki sonucu suçu sabit hâle gelmiş bir kadına ilişkin hukuki bir süreçten söz edilmektedir. Nitekim klasik fıkıh ve tefsir literatüründe de belirtildiği üzere, burada geçen "dövme" ifadesi bireysel ve keyfî bir şiddeti değil, devlet otoritesi tarafından uygulanan sınırlı ve hukuki bir cezalandırmayı ifade etmektedir. Dolayısıyla bu uygulama, modern anlamda aile içi şiddetin meşrulaştırılması olarak değil, dönemin hukuki ceza sistemi çerçevesinde değerlendirilmelidir (Kurtubî, 2006; Taberî, 1992).

Tablo 1

Kadının Dövülmesi ile İlgili Kategoriler

Kadının Dövülmesi İle İlgili Kategoriler	
Öğüt verin (Evlilik dışı ilişki şüphesi durumunda)	İstişare ediliyor
Yataklarında yalnız bırakın (Evlilik dışı ilişki kanaati oluşursa)	Babasının evine gönderiliyor (Çocuk olma durumuna karşı tedbir)
Onları dövün (Evlilik dışı ilişki kesinleşirse)	Yargıya intikal ediyor (Celde)

Dikkat edilirse, nüşuz gösteren (yani evlilik yükümlülüklerini ağır biçimde ihlal eden, örneğin eşine sadakatsizlik eden) kadına karşı ilk önce nasihat etme, sonra evlilik yatağını ayırma, en son çare olarak da fiziksel müdahale önerilmektedir. Bu, bir hukuk düzenlemesi gibi de anlaşılmıştır. Klasik İslam hukukçularına göre, bu ayette izin verilen "darabe" (dövme) fiili "ağır bir suç karşısında hafif fiziksel disiplin uygulama" anlamındadır ve bir kocanın eşini kafasına, yüzüne vurarak yaralaması asla caiz değildir. Hz. Peygamber de kendi hayatında hiçbir eşine veya kadına şiddet uygulamamıştır; hatta bu ayet indikten sonra bazı sahabelerin eşlerini dövdüklerine dair haber alınca, kadınlara kocalarından kısas (misilleme) yapma hakkı vermeyi düşünmüş, ancak daha sonra ümmetini eğiterek bu uygulamayı fiilen ortadan kaldırma yoluna gitmiştir (Karaman, 2012, s.

27). Nitekim Hz. Peygamber, “Sizin hayırlınız kadınlarınıza iyi davranandır” buyurarak (Tirmizî, “Rada”, 11) Müslüman erkekleri uyarmıştır. Bir rivayette de sahabelerden Abdullah bin Ömer’in, “Resulullah döneminde biz kadınlara asla el kaldırmazdık, onun vefatından sonra insanlar bunu yapmaya başladı” diyerek, aslında Peygamber hayattayken Müslüman toplumda kadına şiddetin hoş görülmediğini belirttiği nakledilir.

Aşağıda görüldüğü üzere, söz konusu ayetleri yukarıda izah edilen hukuki çerçeve içerisinde değerlendiren ve metni evlilik dışı ilişki bağlamında yorumlayan birçok meal ve yorum bulunmaktadır. Bu meallerde, ayette geçen ifadeler bireysel ve keyfî bir eylem olarak değil, toplumsal düzeni korumaya yönelik hukuki bir yaptırım olarak ele alınmakta; cezalandırma yetkisinin bireylere değil, kamu otoritesine ait olduğu özellikle vurgulanmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşımlar, ayetlerin aile içi şiddeti meşrulaştırdığı iddiasına karşı, metnin hukuki ve bağlamsal bir okumasını ortaya koymaktadır:

Tablo 2

Nisa Suresi 34. Ayetin Farklı Meallerde Yer Alan Çevirileri

Abdülbaki Gölpınarlı’nın meali	“Erkekler, kadınlardan üstündür, çünkü Allah onları birçok şeylerde kadınlardan üstün etmiştir, çünkü onlar, kadınları, mallarıyla geçindirirler, doyururlar; iyi kadınlar da itaatli olurlar ve Allah, onların hakkını nasıl korumuşsa onlar da kocaları yanlarında olmasa bile, iffetlerini korurlar. Kadınlarınızın serkeşliğinden korkunca onlara öğüt verin, onları yatakta yalnız bırakın, dövün onları. Fakat itaat ettikleri takdirde de aleyhlerine bir sebep araştırmayın, şüphe yok ki Allah çok yüce ve büyüktür.”
Diyanet İşleri Başkanlığı’nın eski meali	“Allah’ın kimini kimine üstün kılmasından ötürü ve erkeklerin, mallarından sarf etmelerinden dolayı erkekler kadınlar üzerine hâkimdirler. İyi kadınlar, gönülden boyun eğenler ve Allah’ın korunmasını emrettiğini, kocasının bulunmadığı zaman da koruyanlardır. Serkeşlik etmelerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın, nihayet dövün. Size itaat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın. Doğrusu Allah Yüce’dir, Büyük’tür.”
Diyanet Vakfı’nın meali	“Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için salih kadınlar itaatkârdır. Allah’ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmamasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.”
Elmalılı Hamdi Yazır’ın meali	“Erkekler, kadın üzerine idareci ve hakimdirler. Çünkü Allah birini (cihad, imamet, miras gibi işlerde) diğerinden üstün yaratmıştır. Bir de erkekler mallarından (aile fertlerine) harcamaktadırlar. İyi kadınlar, itaatkar olanlar ve Allah’ın korunmasını emrettiği şeyleri kocalarının bulunmadığı zamanlarda da koruyanlardır. Fenalık ve geçimsizliklerinden korktuğunuz kadınlara gelince: Önce kendilerine öğüt verin, yataklarından ayrılın. Bunlar da fayda vermezse dövün. Eğer size itaat ederlerse kendilerini incitmeye başka bir bahane aramayın. Çünkü Allah çok yücedir, çok büyüktür.”
Ömer Nasuhi Bilmen’in meali	“Erkekler kadınların üzerinde ziyade kaimdirler. Çünkü Allah Teâlâ onların bazısını bazısı üzerine tafdil buyurmuştur. Ve mallarından infak etmektedirler. İmdi sâlih kadınlar itaatlidirler. Allah Teâlâ’nın hıfzı sayesinde gaybı muhafazakârdırlar. Serkeşliklerinden korktuğunuz kadınlara gelince onlara nasihat veriniz ve onları yataklarda yalnız bırakın ve onları dövünüz. Fakat size itaat ederlerse artık onların aleyhlerinde bir yol aramayınız, şüphe yok ki, Allah Teâlâ çok yücedir. Çok büyüktür.”
Muhammed Esed’in meali	“Erkekler, kadınları, Allah’ın kendilerine onlardan daha fazla bağışladığı nimetler ve sahip oldukları servetten yapabilecekleri harcamalarla koruyup gözetirler. Dürüst ve erdemli kadınlar, gerçekten Allah’ın koru[nmasını buyur]duğu mahremiyeti koruyan sadık ve itaatkâr kadınlardır. Kötü niyetlerinden korktuğunuz kadınlara gelince, onlara [önce] nasihat edin; sonra yatakta yalnız bırakın; sonra dövün; ve bundan sonra itaat ederlerse onları incitmekten kaçının. Allah gerçekten yücedir, büyüktür.”
Süleyman Ateş’in meali	“Allah, insanları birbirinden üstün kıldığı ve mallarından harca(yıp kadınların geçimini sağla)dıkları için erkekler, kadınlar üzerinde yöneticidirler. Bundan dolayı iyi kadınlar ita’atkar olup, Allah’ın kendilerini korumasına karşılık (Allah’ın verdiği başarı ile) gizliyi korurlar (kocalarına asla ihanet etmezler). Hırçınlık etmelerinden korktuğunuz kadınlara öğüt verin, yataklarda onlara sokulmayın, onları dövün. Eğer size ita’at ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Çünkü Allah yücedir, büyüktür.”

Yusuf Ali'nin İngilizce mealı	"Men are the protectors and maintainers of women, because Allah has given the one more (strength) than the other, and because they support them from their means. Therefore the righteous women are devoutly obedient, and guard in (the husband's) absence what Allah would have them guard. As to those women on whose part ye fear disloyalty and ill conduct, admonish them (first), (next), refuse to share their beds, (and last) beat them (lightly); but if they return to obedience, seek not against them means (of annoyance): for Allah is most high, great (above you all)."
M. Pickthall'in İngilizce mealı	"Men are in charge of women, because Allah hath made the one of them to excel the other, and because they spend of their property (for the support of women). So good women are the obedient, guarding in secret that which Allah hath guarded. As for those from whom ye fear rebellion, admonish them and banish them to beds apart, and scourge them. Then if they obey you, seek not a way against them. Lo! Allah is ever High Exalted, Great."

Bu açıdan bakıldığında, Nisâ 34'ün içerdiği "hafifçe dövün" ifadesini, İslam'ın kadına şiddete cevaz verdiği şeklinde yorumlamak hatalı olacaktır. Aksine, birçok modern İslam alimi bu ayetin indirildiği dönemde Arap toplumundaki yaygın ve ağır kadın dövme pratiğini sınırlamak ve kademeli denetim altına almak amacı taşıdığını, tam bir yasaklama için toplumsal zeminin olgunlaşmasının beklendiğini ileri sürer (Alkhateeb, 1999, s. 52; Karaman, 2012, s. 28). Bu görüşe göre ayette bahsi geçen hafif fiziksel müdahale, zinaya yönelme gibi aşırı bir durumda devlet otoritesinin vereceği cezaya işaret eder; yoksa erkeğe rastgele şiddet uygulama hakkı tanımaz (Alkhateeb, 1999, ss. 50-51). Nitekim Kur'an'da başka bir yerde, eşler arası niza çıkarsa hakemler vasıtasıyla uzlaşma aranması, boşanma olacaksa bile kadına zarar vermeden, "ihsanla" (güzellikle) yolların ayrılması emredilir (Bakara 2:229-231).

Hz. Muhammed'in veda hutbesinde Nisâ 34'e bir atıf olduğu kabul edilen bölüm de oldukça dikkat çekicidir. Peygamber, kadınların iffetsizlik etmemeleri şartıyla erkeklerin onları incitecek şekilde dövmesine karşı çıkmış ve "Sizin kadınlar üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır" diyerek karşılıklı hak sorumluluğuna vurgu yapmıştır (Karaman, 2012, s. 29). Bu söylem, İslam'da evlilikte tek taraflı bir tahakküm değil, karşılıklı hak ve vazifelerin bulunduğuna işaret eder. Ayrıca Kur'an, kadın ile erkeğin ilişkisini tanımlarken "size kendi cinsinizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet koymasına O'nun varlığının delillerindendir" demektedir (Rum 30:21); evlilikte amaç olarak "huzur, sevgi ve merhameti" göstermektedir. Bu ilke ile kadını incitmek, dövmek elbette bağdaşmaz.

İslam hukuk tarihinde de uygulamada, her ne kadar bazı toplumlarda erkekler yine de eşlerine şiddet uygulamış olsa da bunu kısıtlamak amacıyla çeşitli düzenlemeler görülür. Örneğin, Osmanlı'da bazı kadı kayıtlarında, kocalarının dayak ve kötü muamelesine maruz kalan kadınların mahkemeye başvurarak boşanma veya koca hakkında uyarı kararı aldırıldığına dair örnekler vardır (Coşgel ve Ergene, 2016, s. 103). Bu da İslam geleneğinde bile, erkeğin karısını sınırsız dövme hakkının pratikte onaylanmadığını gösterir.

Özetlemek gerekirse, Kur'an ve Sünnet perspektifinden İslam'da kadına yönelik şiddetin meşru ve sürekli bir davranış modeli olduğunu söylemek mümkün değildir. Aksine, İslam'ın ilk dönem uygulamaları, kadını önceki dönemin vahşi geleneklerinden korumayı amaçlayan hükümler getirmiştir. Ancak ne var ki, daha sonraki dönemlerde yerel kültürlerin etkisiyle İslam toplumlarında kadının konumu gerilemiştir. Örneğin, İslam öncesi Araplarda yaygın olan ataerkil değerler ve kadınları kontrol etme güdüsü, İslam sonrasında tam olarak kaybolmamış; bazı bölgelerde devam eden aşiret yapıları içinde din, eski adetlerle harmanlanarak uygulanmıştır. Bu nedenle bugün Orta Doğu'da görülen kadına yönelik şiddet vakalarının birçoğu, İslam'ın özünden ziyade, İslam öncesi dönemden kalma feodal ve geleneksel zihniyetin ürünüdür (Yıldız, 2019, s. 88). Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı da yayınlarında, "töre/namus cinayetleri" gibi kadına yönelik en aşırı şiddet türlerinin İslam'da kesinlikle yeri olmadığını, bunların tamamen cahiliye geleneklerinin kalıntısı olduğunu vurgulamıştır (Diyanet, 2017, s. 45). Nitekim "töre" adı altında aile meclisleri kurup yargısız infaz yapmak, İslam hukukuna göre zinhar yasaklanmış bir gasp fiilidir; hiçbir aile kendi namusunu temizlemek için bir bireyi öldürme hakkına sahip değildir, böyle bir şeyi iddia eden dini de çarpıtmış olur (Koğacioğlu, 2007, s. 136).

Geleneksel Kültür ve Namus Kavramının Etkisi

Kadına yönelik şiddetin anlaşılmasında geleneksel kültürün rolü, belki de dinin rolünden daha baskındır. Birçok araştırmacıya göre, Orta Doğu ve Güney Asya gibi bölgelerde görülen kadına karşı aşırı şiddet vakaları (örn. namus cinayetleri, kadın sünneti, çocuk yaşta evlilik vb.), aslında kadim kabile ve aşiret kültürlerinin bir yansımasıdır; din ise bu kültürel pratiklere sonradan meşruiyet sağlamak için araçsallaştırılır (Alkhateeb, 2002, s. 18; Koğacioğlu, 2004, s. 120). Özellikle “namus” olgusunun anlaşılması bu bağlamda önemlidir. Namus kavramı, pek çok toplumda kadının cinselliği ve iffetini denetlemeye odaklanmıştır. Orta Doğu menşeli üç büyük din (Yahudilik, Hristiyanlık, İslam) da benzer şekilde zınayı büyük günah sayar, iffetli olmayı erdem kabul eder. Ancak sorun, kadının cinsel namusunun sadece kendisinin değil, ailesinin, hatta topluluğun bir şerefi gibi görülmesinden kaynaklanır (Yalcin-Heckmann, 1991). Bu geleneksel bakışa göre, bir kadın evlilik dışı cinsel ilişkiye girerse ya da bekâretini kaybederse, sadece kendini değil tüm ailesini lekelemiş olur. Böyle bir durumda aile meclisi toplanıp kadına ceza kesebilir; çoğu kez bu ceza, ölüm fermanıdır (Altınay ve Arat, 2008, ss. 34-35). Aile “kirlenen namusunu temizlemek” için kadını (genellikle genç yaştaki bir erkek aile ferdi aracılığıyla) öldürtür. Toplum da bu vahşi uygulamaya çoğunlukla sessiz kalır; hatta bunu yapanları öven, “namusunu temizledi” diyerek takdir eden bir anlayış vardır (Koğacioğlu, 2007, s. 130). Özellikle, geleneksel kırsal kesimlerde resmi yasalara rağmen bu tür töre cinayetlerinin engellenmesinin zorluğu da bahsedilen kültürel kabullerin ne denli güçlü olduğunu gösterir.

Antropologlar, Orta Doğu’da kadının iffetinin namusla özdeşleştirilmesinin dinlerden önce de var olan bir olgu olduğunu belirtirler. Örneğin Antik Orta Doğu’daki Babil, Asur kanunlarında da bekâretini bozan kadınların ağır cezalara çarptırıldığı görülür (Gilmore, 1987, ss. 90–91). İbrahîmî dinler bu coğrafyada doğduklarında zaten mevcut olan “namus/kadın denetimi” kültürünü tamamen yok edememiş, hatta bazı yönleriyle onu dinsel söylemle onaylamıştır (Koğacioğlu, 2004, s. 125). Yahudilik’te Tevrat’ın yukarıda değindiğimiz hükümleri, kadının namusunu aile onurunun temeli sayan bu anlayışla uyum içindedir. Hristiyanlık, Orta Çağ’da Avrupa’da cadı avları ve engizisyon eliyle namus veya ahlak adına kadın bedenini kontrol altında tutmuştur. İslam da bazı yorumcular elinde, “kadının iffetini koruma” gerekçesiyle katı kurallar (örtünme zorunluluğu, kısıtlayıcı ev içi roller vs.) getiren bir din gibi algılanmıştır. Ancak, vurgulamak gerekir ki namus cinayetleri gibi aşırı uç örnekler ne Tevrat ne İncil ne de Kur’an tarafından açıkça emredilmez; bunlar daha ziyade ataerkil geleneklerin dine rağmen uyguladığı şiddet biçimleridir (Alkhateeb, 2003, s. 10).

Töre veya namus adına işlenen cinayetler, birçok araştırmada “pre-modern muhafazakâr kültürün” bir ürünü olarak tanımlanmıştır (Sev’er ve Yurdakul, 2001, s. 966). Örneğin, Türkiye özelinde sosyolog Dicle Koğacioğlu, namus cinayetlerinin hemen her defasında “gelenek” söylemiyle açıklandığına dikkat çeker ve bu geleneğin toplum nezdinde adeta kutsal ve değişmez sayıldığını belirtir (Abu-Odeh, 2000, ss. 363–381; Berktaş, 1996, ss. 211–212; Mernissi, 2000a, ss. 19–37; Mernissi, 2000b, ss. 203–215; Walby, 1990). Ona göre “gelenek” kavramı, tehlikeli bir doğallaştırma işlevi görür. Gelenek, sanki yüzyıllar boyu hiç değişmeden aynı kalan, toplumdan bağımsız bir olguymuş gibi ele alınır. Böylece gelenek adına yapılan şiddet eylemleri de kaçınılmaz ve sorgulanamaz görülür (Koğacioğlu, 2007, ss. 120-122). Nitekim pek çok insan, töre cinayetlerini kınamakla birlikte “*onların geleneği böyle, biz karışamayız*” diyerek konuyu kültürel bir farklılık olarak izah etmeye çalışır. Bu söylem, iktidarın kendini meşrulaştırma aracıdır: Devlet veya toplum, bu cinayetleri münferit kültürel meseleler sayıp gereken müdahaleyi yapmazsa, aslında ataerkil düzeni örtük biçimde onaylamış olur (Koğacioğlu, 2007, s. 137).

Geleneksel ataerkil aile yapısında, kadına yönelik şiddet adeta eğitim sürecinin bir parçası gibi normalleştirilir. Aşiret kültüründe örneğin, ailede en yaşlı erkek reis konumundadır ve aile üyelerinin davranışlarını bir yargıç gibi denetler; geleneğe uymayan veya ailesini “utandıran” bir tutum gördüğünde kendi hükmünü uygulayabilir (Özgür ve Sunar, 1982, s. 357; Altınay ve Arat, 2008, s. 28). Kız çocukları doğdukları andan itibaren babalarının ve erkek kardeşlerinin denetimi altındadır; yetişkin olunca bu denetimi kocaları devralır. Erkekler ise, ancak belli bir olgunluğa erişene dek babaya itaat eder ve sonrasında kendileri otorite pozisyonuna geçer (Altınay ve Arat, 2008, s. 29; Lerner, 1986, ss. 217–218). Bu döngüde kadın hiçbir zaman “denetleyen” taraf olamaz; daima “denetlenen” konumundadır. Aile içinde kadının temel görevleri eşinin cinsel isteklerini karşılamak, çocuk doğurup büyütme ve evin işlerini çekip çevirmek olarak kodlanmıştır (Bussert, 1986, s. 35). Erkek ise evin geçimini sağlayan, dış tehditlere karşı koruyan ve aynı zamanda “şerefini korumak için” gerekiyorsa

şiddete başvurmadan çekinmeyen kişidir.

Namus kavramı, ataerkil toplumsal kontrolün merkezinde yer alır. Öyle ki, kadın sadece kendi davranışlarından değil, kendisine yönelik eylemlerden bile sorumlu tutulabilir. Tecavüze uğrayan bir genç kızın “aile namusunu kirlettiği” düşüncesi, bazı toplumlarda mağdurun cezalandırılmasıyla neticelenir ki bu son derece acı bir paradokstur. Yani, kadın hem şiddet görüp mağdur olur hem de namusu lekелendiği iddiasıyla ailesi tarafından ikinci kez şiddete uğrayabilir (Sev’er ve Yurdakul, 2001, s. 970). Bu tür örnekler, kadına yönelik şiddetin aslında erkek egemen toplumsal kontrol mekanizmalarının uç boyutları olduğunu gösterir.

Kadına yönelik şiddet olgusunu daha geniş bir perspektiften ele aldığımızda şunu görmekteyiz: Dinsel öğretiler çoğu kez ataerkil kültürün etkisinde yorumlandığı için, din ile gelenek arasında net bir sınır çizmek pratikte zorlaşır. Yani bir davranışın dine mi yoksa geleneğe mi dayandığı çoğu zaman bulanıktır. Örneğin, Türkiye’de kırsal kesimde genç kızların berdel yoluyla (karşılıklı değiş-tirme) evlendirilmesi veya başlık parası uygulaması tamamen örfi adetlerdir; İslam dininde yeri yoktur, hatta İslam hukukuna aykırıdır. Fakat, bu adetler yüzyıllardır uygulanı geldikleri için “dinî bir kılıf” içinde de sunulabilmiştir. Yerel imamların (melle) bile bazen bu törelere sessiz kaldığı, onay verdikleri görülmüştür. Bu durum, “geleneksel olan ile İslami olanı pratik hayatta karıştırmak” şeklinde tanımlanmıştır (Diyanet, 2017, s. 47).

Kadına yönelik şiddet ve töre cinayetleri konusunda dini bir taraf gibi görmek veya göstermek son derece yanıltıcı olabilmektedir. Bir yanda dinî argümanlarla bu şiddeti haklı çıkarmaya çalışanlar bulunurken, öte yanda dini bütünüyle suçlayan ve çözümün dinden uzaklaşmakta olduğunu savunanlar vardır. Oysa olgusal veriler, sorunun daha karmaşık olduğunu ortaya koyuyor. Dinî değerler, şiddetle mücadelede hem engel hem destek olabilir. Mesela derin bir inanca sahip bir kadın, maruz kaldığı şiddete karşı sabretmesi gerektiğini düşünerek (yanlış bir dinî telkin sonucu) yardım aramayabilir. Bu durumda din bir “roadblock” (engel) haline gelir (Fortune ve Enger, 2005, s. 1). Aynı kadın, din adamlarının farklı yorumlarını duyup, İslam’ın aslında zulme rıza göstermeyi değil adaleti emrettiğini öğrenirse, şiddete karşı mücadele etme cesareti bulabilir; bu durumda da din bir “resource” (kaynak) işlevi görür (Alkhateeb, 2003, s. 5). Dolayısıyla kadına şiddetle mücadelede dini tamamen karşıya almak yerine, dinî kaynakları doğru yorumlarla kadının güçlenmesi için kullanmak daha etkili olabilir.

Nihayetinde, “kadına karşı şiddetle mücadelede dini yanımıza mı alacağız karşıma mı?” sorusu kritik bir sorudur. Bu soruya verilecek cevap, stratejileri de belirleyecektir. Dinden tamamen uzak bir söylem, dindar kesimleri çözüme ortak etme konusunda başarısız olabilir; öte yandan her şeyi dine havale etmek de sorunu kültürel ve yasal boyutlarıyla ele almayı engelleyebilir. En makul yaklaşım, dinin özündeki insani ve adil değerleri öne çıkararak, kadını aşağılayan ve şiddeti mazur gören geleneksel bağnaz yorumlara karşı çıkmaktır. Kutsal metinlerin tarihselliğini ve yoruma açıklığını kabul etmek gerekir. Örneğin, Tevrat’ta geçen taşlama cezalarının veya Kur’an’da geçen hafif dövme izninin belirli tarihsel şartlara özgü olduğunu, evrensel ve mutlak bir kural teşkil etmediğini söyleyebilmeliyiz (Karaman, 2012, s. 30). Nitekim İslam alimleri de “sünnetin (Peygamber uygulamasının) bu ayeti nesh etmediğini fakat tarihsel bağlamını ortaya koyduğunu” ifade ederek, Nass’ın (ayet hükmünün) katı ve ebedi bir dayak emri vermediğini açıklar (Karaman, 2012, s. 31).

Kadına yönelik şiddetin önlenmesi, yalnızca yasal tedbirlerle değil, zihinlerdeki değişimle mümkündür. Bu değişimde hem eğitim sistemi hem dinî kurumlar hem de kültürel dönüşüm birlikte rol almalıdır. Gelenekler insan yapısıdır; insanlar değiştiğinde gelenekler de değişebilir. Yüzyıllardır süregelen zararlı bir geleneği “*bu bizim kültürümüz*” diyerek sürdürmek yerine, o geleneği dönüştürmeye cesaret etmek gerekir. Örneğin, bir toplumda “kadın kocasındandır, ona itaat etmezse dövülür” şeklindeki yanlış inanç, hem dinî öğretinin doğru yorumuyla hem de hukuk yoluyla kırılmalıdır. Bu noktada din adamlarına ve kanaat önderlerine önemli sorumluluk düşmektedir. İmamlar, rahipler, hahamlar vaazlarında kadına şiddetin günah olduğunu, Tanrı’nın hiçbir kuluna zulmü hoş görmediğini dile getirdikçe, inanan insanlar üzerindeki etki büyük olacaktır (Alkhateeb vd., 2003, s. 5).

Sonuç olarak, kadınlara yönelik ön yargıların ve şiddetin kökeninde yatan unsurların büyük bölümü dinî değil, sosyokültürel niteliktedir. Elbette ki din literatüründe problemli yorumlar ve metinler mevcuttur; bu metinler kötü niyetli kişilerce kendi

şiddet eğilimlerini meşru göstermek için kullanılabilir. Ancak, “kadın düşmanlığının kaynağı dindir” şeklinde toptancı bir iddia, bilimsel ve tarihsel açıdan sürdürülebilir değildir. Tam tersine, dinî gelenek içinde kadınlara yönelik ön yargıları beslemiş unsurların aslında dönemlerinin ataerkil toplum yapısından beslendiği görülmektedir (Berktaş, 2006, ss. 63–64). Bu nedenle, kadına şiddetle mücadelede dinî kurumları ve inançları dışlamak yerine, onları dönüştürücü bir güç olarak harekete geçirmek daha yapıcı olacaktır. Her üç büyük dinin de özünde bulunan sevgi, merhamet, adalet temalarını ön plana çıkararak; dinin yanlış yorumlarını düzelterek, geleneğin kadını kısıtlayan yönlerini törpüleyerek daha eşitlikçi bir toplum mümkündür. Kadının güvenliği ile dinî inanç arasında bir tercih yapmak zorunda değiliz; zira gerçek dinî inanç, kadının güvenliğini ve onurunu zaten kutsal addeder. Unutulmamalıdır ki, “dinin kadına şiddeti desteklediğini” iddia etmek, en çok şiddet mağduru kadınlara zarar verir ve onları hem inançlarından hem toplumdan soyutlayabilir (Koğacioğlu, 2007, s. 140). Bunun yerine, “din kadına şiddeti desteklemez” diyerek hem mağdurlara moral vermek hem de failin elindeki sahte meşruiyet zeminini çekip almak gerekir.

Sonuç

Bu çalışma, kadına yönelik şiddetin dinî inançlar ve geleneksel kültürel yapılarla ilişkisini tek boyutlu açıklamalara indirgmeden ele almayı amaçlamış; özellikle “din şiddetin kaynağı mıdır, yoksa şiddet din aracılığıyla mı meşrulaştırılmaktadır?” sorusu etrafında şekillenen tartışmaları eleştirel bir zemine taşımıştır. Elde edilen bulgular, kadına yönelik şiddetin doğrudan dinlerin özsel öğretilerinden türediği yönündeki genellemelerin bilimsel olarak savunulabilir olmadığını; buna karşılık dinî metinlerin tarihsel, toplumsal ve ataerkil bağlamlar içinde yorumlanma biçimlerinin şiddetin normalleşmesinde belirleyici rol oynadığını göstermektedir.

Çalışmanın ortaya koyduğu temel sonuçlardan biri, din ile gelenek arasındaki sınırın pratikte sıklıkla bulanıklaştırıldığıdır. Kadına yönelik şiddeti gerekçelendiren pek çok söylem, dinî bir zorunluluk iddiasıyla sunulmakla birlikte, köken itibarıyla büyük ölçüde feodal, aşiretçi ve ataerkil kültürel kodlara dayanmaktadır. Ancak bu kodlar, dinin meşrulaştırıcı gücü sayesinde sorgulanamaz hâle gelmekte; böylece şiddet yalnızca bireysel bir suç değil, “doğal”, “kaçınılmaz” ya da “namusu koruyan” bir davranış biçimi olarak algılanabilmektedir. Bu durum, özellikle töre ve namus cinayetlerinde açık biçimde gözlemlenmektedir. Çalışma, bu tür şiddet biçimlerinin ne Yahudilik ne Hristiyanlık ne de İslam’ın temel metinlerinde doğrudan emredildiğini; aksine bu dinlerin her birinin, kendi tarihsel bağlamlarında, belirli şiddet biçimlerini sınırlamaya veya dönüştürmeye yönelik etik ilkeler geliştirdiğini ortaya koymaktadır.

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam örnekleri üzerinden yapılan karşılaştırmalı analiz, dinlerin kutsal metinlerinde yer alan kadın, aile, itaat ve namus temalarının, tarihsel olarak erkek egemen toplum yapıları içinde yorumlandığında kadın aleyhine sonuçlar doğurabildiğini göstermektedir. Yahudilikte aile merkezli yapı ve kadının büyük ölçüde ev içi rollerle sınırlandırılması; Hristiyanlıkta kadının itaat yükümlülüğü ve boşanma yasağı; İslam’da ise özellikle Nisa 34. ayet etrafında şekillenen tartışmalar, bu duruma örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte, bu metinlerin hiçbirisi tek başına ve bağlamından koparıldığında mutlak şiddet çağrısı olarak okunamaz. Sorun, metinlerin kendisinden ziyade, bu metinlerin ataerkil bir epistemoloji içinde, erkeğin otoritesini tahkim edecek biçimde yorumlanmasıdır.

Bu noktada çalışmanın önemli bir kavramsal katkısı, dinin kadına yönelik şiddet bağlamında ikili bir işleve sahip olduğunu göstermesidir. Din, bir yandan yanlış yorumlandığında şiddeti mazur gösteren veya görünmez kılan bir engel (roadblock) işlevi görebilirken; diğer yandan doğru ve bağlamsal biçimde yorumlandığında, kadınların güçlenmesine ve şiddetle mücadeleye katkı sunan güçlü bir etik kaynak (resource) hâline gelebilmektedir. Bu ikilik, dinin kendisinden ziyade, onun nasıl anlaşıldığı ve toplumsal hayatta nasıl konumlandırıldığı ile ilgilidir. Dolayısıyla, kadına yönelik şiddetle mücadelede dinin tamamen dışlanması da, dinin mutlak bir çözüm olarak sunulması da sorunlu yaklaşımlar olarak değerlendirilmelidir.

Çalışmanın bir diğer önemli sonucu, “gelenek” kavramının eleştirel biçimde sorgulanması gerektiğidir. Gelenek çoğu zaman, tarihsel olarak değişmez, toplumsal aktörlerden bağımsız ve neredeyse doğal bir yapıymış gibi sunulmakta; bu sunum ise şiddetin yeniden üretimini kolaylaştırmaktadır. Oysa gelenek, insan eliyle üretilmiş, tarihsel koşullar içinde şekillenmiş ve dolayısıyla dönüştürülebilir bir olgudur. Kadına yönelik şiddeti besleyen geleneksel pratiklerin “kültürel farklılık” gerekçesiyle dokunulmaz kılınması, hem kadınların yaşam hakkını tehdit etmekte hem de evrensel insan hakları ilkeleriyle açıkça

çelişmektedir. Bu nedenle geleneksel kültür, romantize edilmesi gereken bir miras olarak değil; eleştirel biçimde yeniden değerlendirilmesi gereken bir toplumsal yapı olarak ele alınmalıdır.

Bu bağlamda çalışma, kadına yönelik şiddetle mücadelede zihniyet dönüşümünün merkezi önemine işaret etmektedir. Hukuki düzenlemeler, kurumsal mekanizmalar ve cezai yaptırımlar hayati olmakla birlikte, ataerkil düşünce biçimleri sorgulanmadığı sürece kalıcı bir çözüm üretmekte yetersiz kalmaktadır. Dinî kurumlar ve din adamları, bu zihniyet dönüşümünde kilit bir rol üstlenebilir. Çünkü birçok toplumda din, hâlâ güçlü bir referans kaynağıdır ve bireylerin ahlaki tutumlarını şekillendirmede etkilidir. Dinî söylemin kadına yönelik şiddeti açık ve net biçimde mahkûm eden, kadın onurunu ve güvenliğini merkeze alan bir dile kavuşması, şiddetin meşrulaştırılmasında kullanılan dinsel argümanların etkisini ciddi ölçüde azaltacaktır.

Çalışmanın vardığı bir diğer önemli sonuç, kadına yönelik şiddet tartışmalarında sıkça rastlanan indirgemeci yaklaşımların terk edilmesi gerektiğidir. Şiddeti yalnızca dine bağlayan yaklaşımlar, dinî inanca sahip kadınları iki kat mağdur etmekte; onları hem şiddetin nesnesi hem de inançlarından vazgeçmeye zorlanan bireyler hâline getirmektedir. Öte yandan, şiddeti bütünüyle kültüre yükleyip dini mutlak biçimde aklayan savunmacı yaklaşımlar da din adına üretilmiş sorunlu yorumları görünmez kılmaktadır. Bu çalışma, her iki yaklaşımın da analitik olarak yetersiz olduğunu; daha bütüncül, çok katmanlı ve eleştirel bir perspektife ihtiyaç bulunduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, kadına yönelik şiddet ne tek başına dinin ne de tek başına geleneğin ürünü olarak açıklanabilir. Şiddet, tarihsel olarak ataerkil toplumsal yapılarda üretilmiş; din, hukuk ve gelenek gibi kurumlar aracılığıyla farklı biçimlerde meşrulaştırılmıştır. Ancak aynı dinî ve kültürel kaynaklar, doğru yorumlandığında şiddetle mücadelede güçlü birer araç hâline de gelebilir. Bu nedenle çözüm, din ile kadın haklarını karşı karşıya getiren bir ikilem yaratmak yerine, dinî metinlerin ve geleneksel pratiklerin kadın onuru, adalet ve insan hakları temelinde yeniden okunmasında yatmaktadır.

Bu çalışma, kadına yönelik şiddetle mücadelede dinin dışlanması yerine dönüştürülmesini; geleneğin kutsanması yerine sorgulanmasını, sessizliğin yerine eleştirel düşüncenin konulmasını önermektedir. Kadının güvenliği ile dinî aidiyet arasında bir tercih yapmaya zorlanmadığı, aksine her ikisinin birlikte var olabildiği bir toplumsal düzen mümkündür. Bunun için hem akademik dünyaya hem dinî kurumlara hem de politika yapıcılara önemli sorumluluklar düşmektedir. Şiddetin kaynağını ilahi metinlerde değil, bu metinleri kendi iktidarını sürdürmek için kullanan yorumlarda aramak; çözümü ise adalet, merhamet ve eşitlik temelinde yeniden inşa edilen bir toplumsal bilinçte bulmak gerekmektedir.

Yazar Katkıları: Konsept – İ.Y.; Tasarım – İ.Y.; Denetim – İ.Y.; Kaynaklar – İ.Y.; Malzemeler – İ.Y.; Veri Toplama ve/veya İşleme – İ.Y.; Analiz ve/veya Yorum – İ.Y.; Literatür Taraması – İ.Y.; Yazma – İ.Y.; Eleştirel İnceleme – İ.Y.; Diğer – İ.Y.

Çıkar Çatışması: Yazar, bu çalışma için herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek ve Teşekkür: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Author Contributions: Concept - İ.Y.; Design - İ.Y.; Supervision - İ.Y.; Sources - İ.Y.; Materials - İ.Y.; Data Collection and/or Processing - İ.Y.; Analysis and/or Interpretation - İ.Y.; Literature Review - İ.Y.; Writing - İ.Y.; Critical Review - İ.Y.; Other - İ.Y.

Conflict of Interest: The author declare that there is no conflict of interest.

Financial Disclosure and Thanks: The author declared that this study has received no financial support.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Kaynaklar

- Abu-Odeh, L. (2000). Crimes of honor and the construction of gender in Arab societies. In S. İlkaracan (Ed.), *Women and sexuality in Muslim societies* (pp. 363–381). Özgün Ofset.
- Adams, C. J., & Fortune, M. M. (1998). *Violence against women and children: A Christian theological sourcebook*. The Continuum Publishing Company.
- Alkhateeb, S. (1999). Ending domestic violence in Muslim families. *Journal of Religion and Abuse*, 1(4), 49–59. https://doi.org/10.1300/J154v01n04_03
- Allensbach Institute. (2012). *Deutsche Einstellungen gegenüber dem Islam* [German attitudes toward Islam]. Frankfurter Allgemeine Zeitung.

- Altınay, A. G., & Arat, Y. (2008). *Türkiye’de kadına yönelik şiddet*. Punto Yayınları.
- Berger, P. L. (1967). *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion*. Doubleday.
- Berktaş, F. (1996). *Tektanrılı dinler karşısında kadın*. Metis Kadın Araştırmaları.
- Berktaş, F. (2006). *Tarihin cinsiyeti*. Metis Yayınları.
- Bussert, J. (1986). *Battered women: From a theology of suffering to an ethic of empowerment*. Division in North America, Lutheran Church in America.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2019). *8 Mart Dünya Kadınlar Günü münasebetiyle yapılan basın açıklaması*. <https://www.diyanet.gov.tr>
- Faith Freedom International. (n.d). *Why critique only Islam?* http://www.faithfreedom.org/Articles/SKM/why_critique_only_islam.htm
- Fortune, M. M., & Enger, C. G. (2005). *Violence against women and the role of religion*. VAWnet – National Resource Center on Domestic Violence.
- Furlong, R. (2006, March 14). [News article]. *BBC News*.
- Gilmore, D. D. (1987). Honor, honesty, shame: Male status in contemporary Andalusia. In D. D. Gilmore (Ed.), *Honor and shame and the unity of the Mediterranean* (pp. 90–91). American Anthropological Association.
- Grady, J. L. (2001, January/February). Control freaks, and the women who love them. *New Man Magazine*.
- Karaman, H. (2012). *İslam hukuku*. İz Yayıncılık.
- Koğacıoğlu, D. (2007). Gelenek söylemleri ve iktidarın doğallaşması: Namus cinayetleri örneği. *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*, (3), 117–145.
- Kurtubî, M. b. A. (2006). *el-Câmi’ li-aḥkâmî’l-Kur’ân* (C. 5). Beyrut: Müessesetü’r-Risâle.
- Lerner, G. (1986). *Women and history* (Vol. 1, *The creation of patriarchy*). Oxford University Press.
- Mernissi, F. (2000a). The Muslim concept of active women’s sexuality. In S. İlkkaracan (Ed.), *Women and sexuality in Muslim societies* (pp. 19–37). Özgün Ofset.
- Mernissi, F. (2000b). Virginity and patriarchy. In S. İlkkaracan (Ed.), *Women and sexuality in Muslim societies* (pp. 203–215). Özgün Ofset.
- Özgür, S., & Sunar, D. (1982). Social psychological patterns of homicide in Turkey: A comparison of male and female convicted murderers. In Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Sex roles, family and community in Turkey* (p. 357). Indiana University Press.
- Smith, P. (1911). *The life and letters of Martin Luther*. Houghton Mifflin.
- Sev’er, A., & Yurdakul, G. (2001). Culture of honor, culture of change: A feminist analysis of honor killings in rural turkey. *Violence Against Women*, 7(9), 964–998. <https://doi.org/10.1177/10778010122182866>
- Taberî, M. b. C. (1992). *Câmi’u’l-beyân ‘an te’vîli âyi’l-Kur’ân* (C. 8). Beyrut: Dâru’l-Ma’rifa.
- The New York Times. (1999, June 20). [Newspaper article].
- Tracy, S. (2007). Patriarchy and domestic violence: Challenging common misconceptions. *Journal of the Evangelical Theological Society*, 50(3), 573–594.
- United States Conference of Catholic Bishops. (2002, November 12). *When I call for help: A pastoral response to domestic violence against women*. Author.
- Walby, S. (1990). *Theorizing patriarchy*. Basil Blackwell.
- Yalcin-Heckmann, L. (1991). *Tribe and kinship among the Kurds*. Peter Lang.
- Yıldız, İ. (2002). *Mormonizm*. Danish Grove Publications.